

КРИТЕРИЈИ ОДАБИРА ПРИМЈЕРЕНИХ МЕТОДА У ИНТЕГРАЦИЈИ СТАРО-НОВО

Резиме

Грађење нових архитектонских структура у наслијеђеном вриједном простору није изум данашњице. Задаћа нам је да се анализом, вредновањем и критиком повијесних и рецентних примјера интерполирања новог у старо/наслијеђено, извуку потребне поуке које ће осигурати садашње и будуће примјерено дјеловање у просторном, визуалном, функционалном, структуралном, обликовном, друштвеном и господарском погледу.

Успоставом истих вриједносних критерија за сувремену архитектуру и за ону наслијеђену, учинит ће се значајан помак у савладавању сложених захвата интеграције старо-ново, и то мултидисциплинарним и систематским приступом и дисциплином, разборитошћу, темељитим знањем и разумијевањем историје и карактера подручја на којем се дјелује. Нужно је и познавање сувремених начела обнове, конзервације, рестаурације и активне заштите баштине. У захтјевном процесу интеграције старо-ново свака архитектонска интервенција мора поштивати историјске вриједности, образце и слојеве. Постојеће мора бити база и потицај за примјерене интервенције. Циљ је постићи склад и равнотежу постојећих дијелова и оних нових – интерполираних.

Методе које се примијењују у процесу интеграције старо-ново варирају од факсимила до контраста. Све оне не получају исти значај и успјех. Данас држимо да свака нова структура на објекту, у ансамблу или цјелини од културно-повијесног значаја треба одражавати наше вријеме, сувремена естетска и техничка достигнућа, Квалитети и донети рјешења резултат су знања, способности прилагодбе датим околностима и стваралачке снаге самог аутора.

На одабир и успјех примјереног метода у интеграцији старо-ново значајан утјецај има: квалитетна процјена вриједности повијесних структура, прецизно дефиниран пројектни задатак с релевантним смјерницама и циљевима, мултидисциплинаран приступ, ширење знања о темељним начелима заштите и одабир примјерених рјешења путем натјечаја.

Кључне ријечи: интеграција старо-ново, склад у простору, критерији **одабира метода (контраст или прилагођавање).**

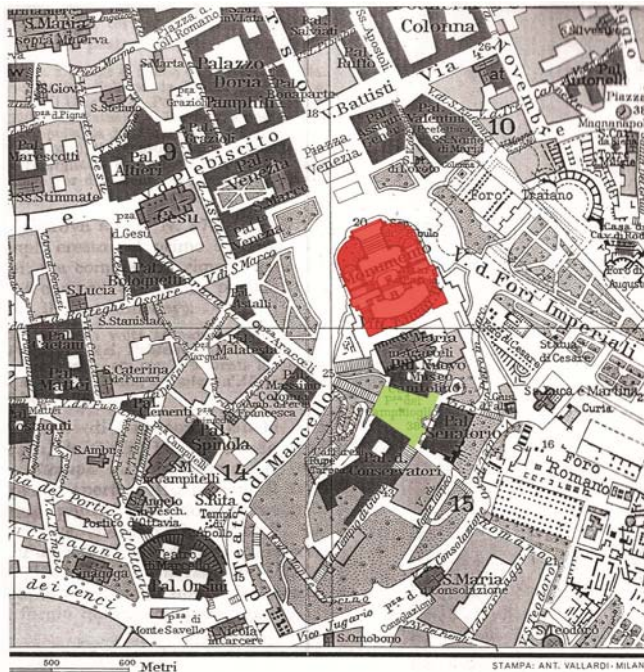
Хисторијски градови, урбана и рурална подручја су живи организми подложни сталним промјенама у свим њиховим аспектима (материјалним, нематеријалним, господарским, друштвеним, људским, природним, глобалним...). Те еволутивне процесе лако ишчитавамо на материјалној и духовној баштини. Разумљиво је да се промјене ишчитавају и на окружењу изграђених подручја.

Грађење новог у старом /поред старог/ на мјесту старог (наслијеђеног) није изум данашњице. Очитован тијеком повијести, тај свугдје присутни процес није увијек имао једнаке учинке и посљедице. Господарски и друштвени напредак, нове могућности и потребе становништва, појава нових материјала, конструкција и стилова увјетовала је разградњу постојећег и грађење новог. Просуђујући ову дјелатност са стајалишта данашњих сазнања о вриједностима и значењима наслијеђеног, можемо констатирати да су многе у повијести изведене интервенције представљале де-

градацију и девастацију постојећег окружења и његових физичких структура. Свјетски познатим примјером с краја 19. стољећа желимо илустрирати како се новом интервенцијом вриједно окружење може деградирати/трансформирати на непримјерен начин.

На римском Campidoglio¹, најмањем али најузвишенијем од седам римских брежуљака – који је био религиозни и политички центар античког Рима и увијек остао срце града и сједиште талијанске владе – у спомен уједињењу Италије, 1885. започета је, а 1911. инаугурирана грађевина Vittorio Emanuele II,² звана Vittoriano. Нова огромна грађевина у неокласичном изричају наметнула се у простору – “напртила” се на брежуљак – и својом величином заклонила Michelangelovu piazzu и цркву Santa Maria d’ Aracoeli. Конципирајући споменик, пројектант није размишљао о величини брежуљка и постојећим урбанистичко-архитектонским вриједностима локалитета. Очито је да није препознао фокус цијелог ужег и ширег простора и његов најзначајнији дио – Michelangelovu grandioznu piazzu невеликих димензија, а изузетних пропорција, уоквирену трима палачама које је не затварају. Sacconiјева огромна и претенциозна грађевина проузročила је немјерљиву визуалну и просторну деградацију.

Поставља се питање је ли, тада, итко тога био свјестан?

Слика 1. – На ситуацији CAMPIDOGLIA ЈАСНО СЕ УОЧАВАЈУ ПРЕТЕНЦИОЗНЕ ДИМЕНЗИЈЕ СПОМЕНИКА VITTORIU EMANUELU II

¹ Локалитет је веома слојевит: ту је Tabularium – најстарији очувани антички портик с аркадама, као и црква Santa Maria d’ Aracoeli из 6.стољећа, с романичко-готичком фасадом из 13. стољећа и стрмим мраморним степеништем са 122 степеника из 1348. Ту је и прва piazza Рима Новог доба креирана по пројекту Michelangela (1537) с античком статуом Marca Aurelia.

² На натјечају је побједио арх. Giuseppe Sacconi (1853–1905).

СЛИКЕ 2. и 3. – ПОГЛЕД НА СПОМЕНИК VITTORIO EMANUELU II И С PIAZZE VENEZIA SA CAMPIDOGLIA, MICHELANGELOVOG УМЈЕТНИЧКОГ, АРХИТЕКТОНСКОГ И УРБАНИСТИЧКОГ ДЈЕЛА НА ЦРКВУ SANTA MARIA D' ARACOEI И СПОМЕНИК VITTORIO EMANUELU II

Наравно, нитко не може спорити потребу изградње споменака у част уједињења Италије. Са стајалишта очувања културно-повијесних вриједности држимо да је споран непримјерен волумен самог споменика и његово вехементно “освајање” вањског простора. Bruno Zevi о њему пише: “У Sassonijevу споменику не побјеђују ни окомице нити водоравне црте, ништа не побјеђује, и стога је то непокретна и беживотна маса” (Zevi, 200: 118). Ми слободно можемо додати – маса прочељем оријентирана на Piazza Venezia наметнула се с лијеве стране античком Traianovom forumu, а с десне стране ренесансној палачи (Palazzo) Venezia. О другим значењима и вриједностима споменика и његовом архитектонском изричају, у којем је транспониран антички храм из Халикарнаса, сада није нужно детаљније полемизирати.

Овај познати свјетски примјер само је један у низу бројних који указују на перманентне еволутивне процесе и нарастајуће потребе трансформирања окружења и постојећих изграђених простора – грађења новог у старом. Указује, такођер, и на увријежену необазривост и бахатост нових градитеља и инвеститора.

Задаћа је да анализом, вредновањем и критиком повијесних и рецензних примјера интерполирања новог у старо/наслијеђено, извучемо потребне поуке које ће осигурати садашње и будуће примјерено дјеловање у просторном, визуалном, функционалном, структуралном, обликовном, друштвеном и господарском погледу.

Развидно је да баштину треба познавати и поштивати. Не можемо је просуђивати само извањски и површно, без разумијевања њене бити и свеукупности.

“Нема сумње како постоје објективне тешкоће у разумијевању архитектуре, али и архитекти, повјесничари архитектуре и критичари умјетности на одређен су начин неспособни пренијети грађевну поруку и ширити љубав за архитектуру, барем међу образованим особама [...] Су-

времени архитекти су, најчешће несвјесно, исказали равнодушност према изворним дјелима прошлости и тако су из њих пропустили извући трајну и виталну нит водиљу, ону нит без које се у култури не развија нити један нови авангардни став” (Ibid., 2000: 12,13).

Zevi наставља: “Продуби модерно, разазнај његове вриједности да их можеш препознати у старој архитектури и тако је вољети” (Ibid., 148).

Успоставом истих вриједносних критерија за сувремену архитектуру и за ону подигнуту у претходним стољећима, учинит ћемо значајан помак у савладавању сложених захвата у вриједним и заштићеним, како изграђеним тако и неизграђеним просторима. Наравно, наш интерес није усмјерен само на монументалне грађевине, већ и на урбане и руралне цјелине које твори и “мала” архитектура, саграђена без архитеката. Без обзира на вриједност и значај, архитектуру не можемо просуђивати само извањски и површно, већ комплексно. Архитектуру твори унутрашњи и вањски простор, а у њен тродимензионални изричај укључен је човјек као главни корисник, који је уједно и баштиник материјалних, духовних и природних вриједности. Како очувати те вриједности истодобно слиједећи еволутивне процесе и потребе за трансформацијама постојећих изграђених простора и њиховог крајолика?

Одговор је: само уз мултидисциплинаран процес који захтијева систематски приступ и дисциплину, разборитост, темељито знање и разумијевање историје и карактера подручја на којем се дјелује. Поред споменутог, нужно је познавање сувремених начела обнове, конзервације, рестаурације и активне заштите баштине, односно, начина њене примјерене интеграције у сувремене животне токове. У захтјевном процесу интеграције старо-ново свака архитектонска интервенција мора поштовати историјске вриједности, образце и слојеве. Постојеће мора бити база и потицај за примјерене интервенције, у наслијеђеном просторном, визуалном, функционалном, господарском, социјалном и културалном контексту. У том процесу ни духовне вриједности не смију бити занемарене ни потцијењене.³ Интервенција као таква не смије бити сама себи циљ. Задаћа јој је да успостави нове околишне, просторне, визуалне и функционалне односе, који ће побољшати квалитет живота локалном становништву. Обимност саме интервенције не смије бити већих размјера, јер превелике трансформације могу проузрочити негативне посљедице по простор и окружење. У изузетним случајевима могућа је и обимнија интервенција, уколико ће послужити наглашавању вриједности третираног локалитета. Опћенито, свака промјена мора бити пажљиво анализирана и одабрана, јер се изравно одражава на физички и визуални изглед града и његовог окружења. Циљ је постићи склад и равнотежу постојећих дијелова и они нових – интерполираних. Та се равнотежа односи, не само на физичке структуре, већ на социјални, господарски и сваки други аспект који утјече на организацију живота и рада на том простору. Непримјере-

³ “Дух мјеста може бити дефиниран као јединство материјалних и нематеријалних, физичких и духовних елемената који том подручју дају специфичан идентитет, израз и ауру. Тај дух одређује простор, док истовремено простор одређује дух.” (Quebec Declaration 2008).

на измјена функције доприноси губитку идентитета и карактера мјеста, његове аутентичности и вриједности .⁴

Нужно је посебно нагласити да у урбаним и руралним цјелинама, на ансамблима, грађевинама и археолошким локалитетима све старе структуре, које су с културно-повијесног стајалишта атрибуиране као вриједне и значајне, требају у процесу интегације старо-ново бити примјерено конзервиране, рестауриране, конструктивно саниране и активно заштићене, те примјерено интегриране с новим. У случају проналаска порушених изворних дијелова, примијенит ће се рекомпонирање (анастилоза), то јест њихово постављање на првобитно мјесто и у првобитну функцију. Активном заштитом вриједне структуре и простори користит ће се на изворан или неки други примјерен начин.

Методе које се примијењују у процесу интеграције старо-ново варирају од факсимила до контраста и представљају велики распон могућности. Све оне не получају исти значај и успјех у поступку интегрирања старо-ново. Што је интерполирана структура ближе методи факсимила, то је и значај нове структуре мањи, допринос савременог стваралаштва незнатнији, а вриједност и улога аутентичних дијелова смањена. Веома често одабир метода зависи од произвољне процјене самог пројектанта, што држимо неприхватљивом солуцијом са стајалишта струке и полученог резултата, јер пројектанати, претежито, не посједују потребна знања о културно-повијесној баштини и начелима њене примјерене заштите и ревитализације. У нашој средини пројектант најчешће посеже за интервенцијом “у стилу” јер је она “најлакша” и не захтијева особите напоре и креативно умијеће. Изравно копирање стилских обиљежја старог-наслијеђеног резултира псеудостилским изричајем. Такав се приступ, данас, држи темељном погрешком, јер оставља далекосежне посљедице на очување и истицање аутентичних вриједности баштине.

“Неаутентичност је понављање, а понављање није никада неопходно, зато што означава одгађање или застој у процесу развоја” (Арган 1982: 203).

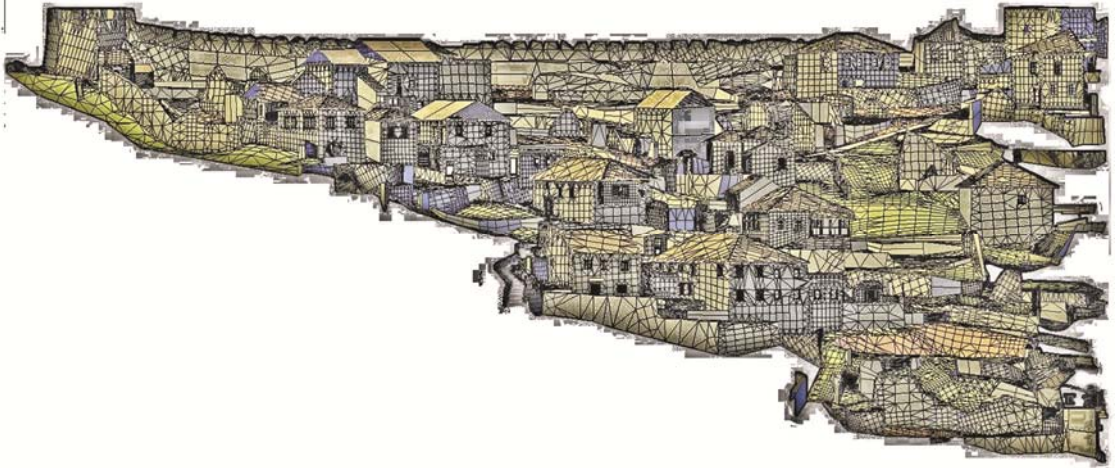
Из тог разлога споменут ћемо само двије опћепризнате методе: методу контраста и методу прилагођавања.

Данас држимо да свака нова структура на објекту, у ансамблу или цјелини од културно-повијесног значаја треба одражавати наше вријеме, савремена естетска и техничка достигнућа, односно, по својим стилским значајкама треба бити у контрасту с постојећим окружењем, а то значи да не треба користити формалне елементе претходних стилских епоха. Метода контраста треба осигурати поштивање постојећег простора, презентацију и истицање његових особености и квалитета, остварење склада старе и нове архитектуре и наставак хисторијског континуитета. КОНТРАСТ не подразумијева дословно тумачење тога појма (оштро изражену супротност, одударане), већ означава супротстављање стилова (савременог с претходним).

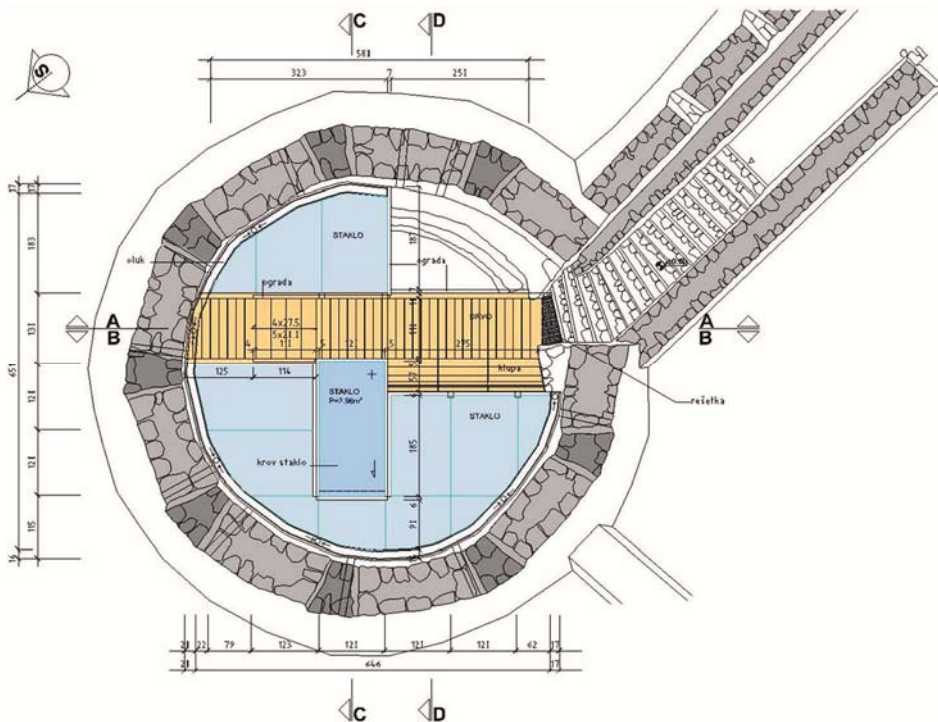
⁴ Доказано је да трансформирање заштићених простора у једнофункционалне објекте (углавном за потребе туризма) није прихватљива солуција. Простор губи аутентични карактер и дух мјеста.

“Увођење савремених елемената у хармонију с окружењем не би требало бити обесхрабривано, с обзиром на то да овакви елементи могу допринијети обогаћењу простора” (Washington Charter, 1987.)

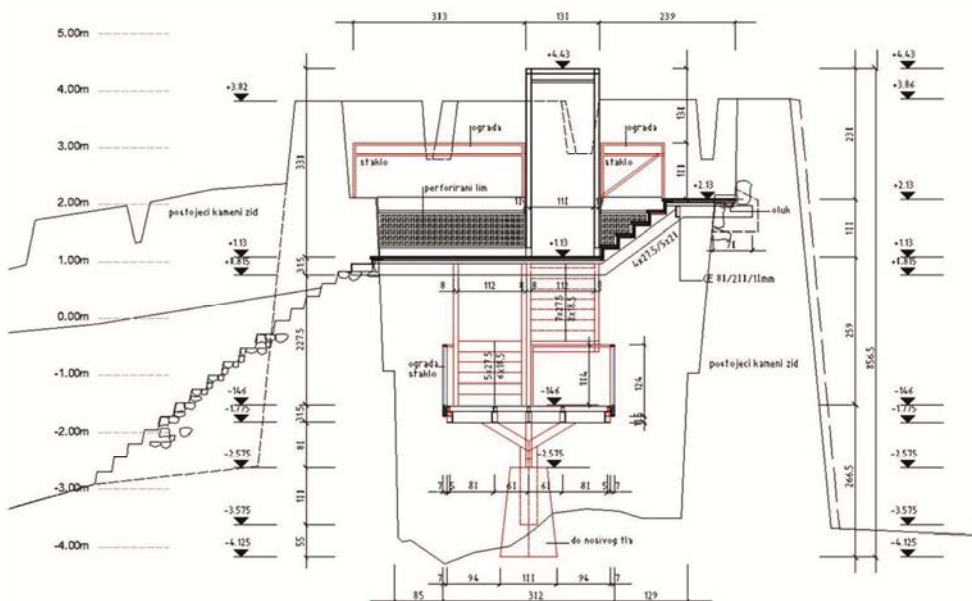
Стога, метода контраста помаже савременом стваралаштву да постигне пуну афирмацију у поступку интеграције старо-ново, али само под увјетом да у том процесу штити и истиче вриједности наслијеђеног и заједно с њим остварује нове квалитете и склад у простору.

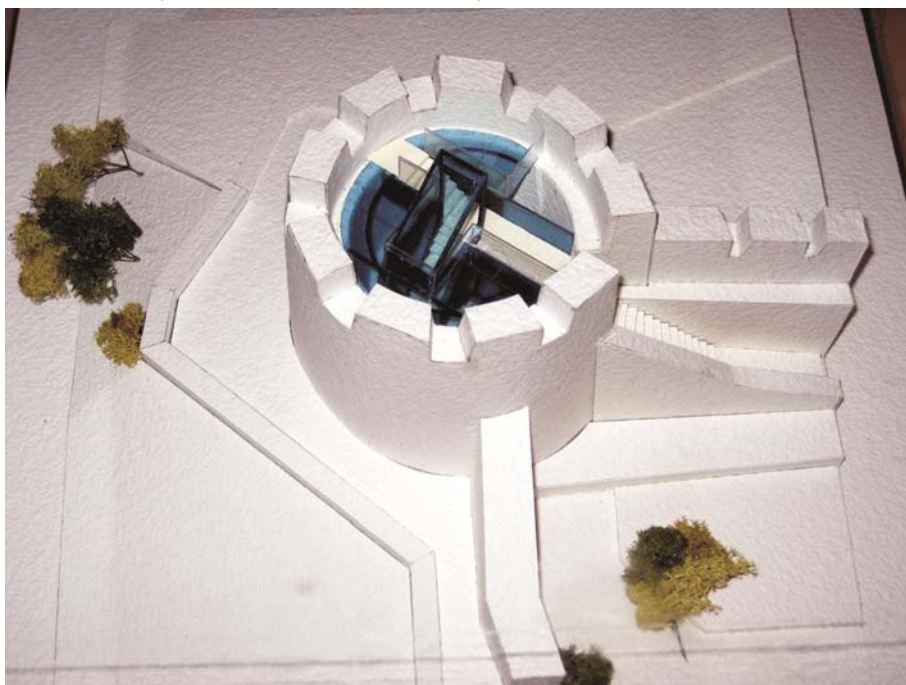
Слика 4. – Кулина с непосредним окружењем, Почитељ, 3D ЛАСЕРСКИ СНИМАК (АУТОР IGA-PLAN)

Слика 5. – ПРОЈЕКТОМ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛИНЕ, СЕГМЕНТ СРЕДЊЕВЈЕКОВНОГ ФОРТИФИКАЦИЈСКОГ СУСТАВА, ИНТЕГРАЦИЈА СТАРИХ И НОВИХ СТРУКТУРА РИЈЕШЕНА ЈЕ МЕТОДОМ КОНТРАСТА, ОСНОВА +213, (АУТОР АРХ. АМИР ПОЛИЋ, 2010)

Слика 6. – ПРОЈЕКТ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛИНЕ ОСТВАРЕНА ЈЕ ЧИТЉИВОСТ СТАРИХ И НОВИХ СТРУКТУРА, ПРЕСЈЕК Б-Б (АУТОР АРХ. АМИР ПОЛИЋ, 2010)

Слика 7. – ПРОЈЕКТ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛИНЕ, ФОТОГРАФИЈА МАКЕТЕ (АУТОР МАКЕТЕ ЖАНИ МАКСИМОВИЋ, 2010)

Методом прилагођавања се на веома сензибилан начин користе вредности локалне архитектуре. Одабир тих вредности се помно проводи, јер оне требају одражавати истинске квалитете локалне традиције. У новој структури те старе вредности треба само дати наслутити, оне требају бити благо проткане у новој креацији и не смију дјеловати на прома-

трача агресивно: очитоват ће се у прилагодљивости габарита, пласману објеката, концепту организације простора, обликовним елементима прочеља – као што су облик и величина отвора и њихов ритам. Нови елементи који су инспирирани традиционалним локалним вриједностима уграђују се слободном интерпретацијом, а не слијепим копирањем, у нова урбанистичка и архитектонска рјешења. Стога, њихова интерпретација не смије бити пренаглашена, не смије уносити забуну у односу на аутентичне наслијеђене вриједности, већ треба одражавати архитектуру свога времена. Заправо, ова метода настоји бити што неутралнија, односно, што повезанија с амбијентом.

“Ту постоје неке нијансе односа новог са старим, благе дистинкције-креативност у свјесном ограничавању могућности” (Мароевић, 1986: 211).

Ову Мароевићеву констатацију можемо прихватити, али исто тако држимо да успјешност ове методе умногоме зависи од пројектантовог знања, креативности, сензибилитета, љубави и поштовања према наслијеђеним вриједностима. Транспонирање старог у један нови сензибилитет, односно успјешну стилизацију наслијеђених вриједности с децентним дозирањем, могу остварити само најбољи.

Темељита анализа свих квалитета и значења баштине, као и објективна валоризација свих њених вриједности и порука, прелиминарна је фаза одређивања правила и ограничења у оквиру којих се могу развијати облици и начини будућих интервенција. Постављена упутства и ограничења која су произашла из темељите анализе и валоризације опћи су путоказ и смјерница за спречавање визуалних, обликовних, композиционих, структуралних и функционалних сукоба у простору, али не и рецепти за осигурање успјеха.

Приступ се темељи на поштивању сувремених, утврђених и опћеприхваћених начела заштите који омогућују одређивање примјерених метода за ревитализацију одређеног простора, те остваривање одговарајуће интеграције старо-ново у дефинираном и заштићеном обухвату. Самим одабиром методе не могу се осигурати успјех и домет креације (интеграције), али се може омогућити исправан приступ проблему.

Закључујемо да струка дефинира и поставља основна начела с циљем истицања и заштите културно-повијесних вриједности и ревитализације цјелине /локалитета/ грађевине. Ова начела су пројектанту почетна информација и задани оквир који ће слиједити, те својим дјеловањем надоградити. Потакнут особним стваралачким импулсом, пројектант анализира задани обухват и додатним параметрима вреднује значења простора. Инспириран вриједностима, посебностима, могућностима, вишезначним порукама постојећег у спектру идеја које га заокупљају, он ће одабрати најбољу, која ће интегрirati старе и нове облике, материјале и технике, поруке и значења. Квалитети и домети рјешења резултат су знања, способности прилагодбе датим околностима и стваралачке снаге самог аутора.

Креације које данас стварамо у повијесном обухвату сувременим архитектонским изричајем и које на најбољи начин карактеризирају наше вријеме, представљају највећу вриједност за садашњост и будућност.

Можемо рећи да на одабир и успјех примјереног метода у интеграцији старо-ново значајан утјецај има:

-Квалитетна процјена вриједности повијесних структура, њихова улога и значење данас и у будућности;

-Квалитетно и прецизно дефиниран пројектни задатак с релевантним смјерницама и циљевима;

-Мултидисциплинаран приступ у рјешавању захтјевних и сложених задатака интеграције старо-ново, посебице учинковита сурадња конзерватора, археолога, архитеката и урбаниста;

-Ширење знања о темељним начелима заштите културно-повијесне баштине и сувременим методама интеграције старо-ново (на опћем плану, служба заштите, архитекти, урбанисти, инвеститори...);

-Одабир примјерених рјешења интеграције старо-ново путем јавних натјечаја (уколико је натјечај позивни, укључују се само врсни, већ афирмирани пројектанати).

Темељем реченог, закључујемо да присуство сувремених креација у споменичким и амбијенталним цјелинама треба потицати, јер доприноси повијесној слојевитости, која у цивилизацијском слиједу може резултирати остварењима завидне креативне и умјетничке разине.

Библиографија

Арган, Г. Ц., *Студије о модерној уметности*, Нолит, Београд, 1982.

Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, ICOMOS, Washington, 1987

Крлежа, М., *99 варијација*, Предговор Мате Лончар, НИП "Дуга", Београд, 1972.

Марковић, И., *Sadašnjost baštine*, Друштво повјесничара умјетности SR Hrvatske, Zagreb, 1986.

Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, Nairobi, 1976

Roma e dintorni, Touring club Italiano, Milano 1965, sesta Edizione

Viena Memorandum on "World Heritage and Contemporary Architecture-Managing the Historic Urban Landscape", UNESCO, World Heritage Centre, 2005

Zevi, B., *Znati gledati arhitekturu*, Lukom, Zagreb, 2000.

Summary

Professor Vjekoslava SANKOVIĆ SIMČIĆ, MArch, PhD

SELECTION CRITERIA OF ADEQUATE METHODS CONCERNING NEW-OLD INTEGRATION

Key words: integration new-old, harmony in space, criteria of method selection (contrast or adjustment)

An extensive analysis of all qualities and meanings of heritage, as well as objective evaluation of all its values and messages, is a preliminary phase in determining the rules and limitations, within the frame of which, forms and ways of future interventions can be developed. Instructions and limitations that were set and which derive from the extensive analysis and evaluation, are a general signpost and a guideline for the prevention of visual, structural and functional conflicts in space (also conflicts in terms of form and composition), but they are not formulas for ensuring success.

The approach is based on respecting contemporary, established and generally accepted protection principles, which enable establishing adequate methods in order to revitalize a certain space, and to realize relevant old-new integration within defined and protected scope. The very method selection cannot ensure success and achievement of creation (integration), but can enable proper approach to the problem.

We can conclude that the professional expertise defines and sets basic principles in order to emphasize and protect cultural-historical values and revitalize a site/locality/building. These principles are starting information to an architect and a given frame, which he will follow and expand through his activities. Inspired by his personal creative impulse, an architect analyzes given scope and evaluates meanings of space with additional parameters. Inspired by values, particularities, possibilities, multiple-meaning messages of the existing in the spectrum of ideas which engross him, he will choose the best, the one which will integrate new and old forms, materials and techniques, messages and meanings. Qualities and achievements of a solution are a result of knowledge, abilities to adjust to given circumstances and a creative force of the author himself.

Creations which we create with contemporary architectural expression in the historical scope today, and which characterize our epoch best, represent the greatest value for the future and the present.

We can say that the following has important role in the selection and success of the adequate method in new-old integration:

- High-quality assessment of values of historical structures, their role and meaning today and in the future;
- Project task that was defined precisely and in terms of quality, with relevant guidelines and goals;
- Multidisciplinary approach in solving demanding and complex tasks of new-old integration, especially efficient co-operation of conservators, archaeologists, architects and town planners
- Improving and spreading knowledge of basic principles concerning cultural-historical heritage protection and contemporary methods of new-old integration (at the general level, protection services, architects, town planners, investors.....)
- Selection of adequate solutions of new-old integration via soliciting for tenders (providing that they are invitational, only excellent and already well-established architects are included)

On the basis of the aforementioned, we can conclude that the presence of contemporary creations in monument and ambience sites should be encouraged, because it contributes to the historical stratification, which can result in realizations of enviable creative and artistic achievement, observing it from the aspect of more civilizations in a row.